

Manteuffel, Jerzy

Wspomnienia pośmiertne T. N. W. : Pierre Jouguet (1869-1949)

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 42, 174-185

1949

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

polskiej myśli polityczno-ekonomicznej z okresu Stanisława Augusta i Królestwa Kongresowego, ogłaszając najpierw szereg rozpraw z tej dziedziny w czasopiśmie „Przegląd Polski“, a później w Krakowie w wydaniu książkowym: „Zarys idei społeczno-gospodarczych w Polsce“ (1904, t. I). Prócz tego napisał osobną rozprawę o teorii Fryderyka Skarbka do czasopisma ekonomicznego w Wiedniu. Należy wymienić jeszcze z tego okresu rozprawę związaną z życiem praktycznym: „Spółki włościańskie“, wydaną w Krakowie w 1905 r. Najważniejszą jednak pracą S. Grabskiego jest „Ekonomia społeczna“ — duże dzieło, zawierające całość i syntezę jego nauki. Ukazało się ono w 10 oddzielnych zeszytach w latach 1927—1933.

Prócz tego St. Grabski ogłosił szereg dalszych prac naukowych i publicznych. Jako profesor pozostawił wielu uczniów, którzy z wdzięcznością wspominają dary jego bogatej wiedzy.

Stefan Zaleski

Pierre Jouguet
(1869—1949)

9. VII. 1949 r. rozstał się ze światem w Paryżu w 81-szym roku życia Pierre Jouguet, który dzięki swym niepospolitym zaletom umysłu, rozległej i prawdziwie głębokiej wiedzy, wielkim zdolnościom organizacyjnym doszedł do najwyższych godności i zaszczytów w świecie nauki. Jego niecodzienne i ogólnie uznane przymioty towarzyskie torowały mu drogę do poważnych stanowisk reprezentacyjnych i do koordynowania współpracy międzynarodowej. Przez ostatnie ćwierćwiecze odgrywał on jedną z najbardziej eksponowanych ról w życiu naukowym Francji i świata.

Życie swoje poświęcił Jouguet badaniom hellenizmu w Egipcie, przez co osoba jego stała się niejako łącznikiem zespalającym zbiorowe wysiłki Szkoły Francuskiej w Atenach, francuskich Instytutów Papirologicznych i Instytutu Francuskiego Archeologii Wschodniej w Kairze. Z rzetelną wiedzą łączył Jouguet głęboki patriotyzm i wielkie przywiązanie do najszczytniejszych tradycji kultury francuskiej, co zjednywało mu uznanie i szacunek w świecie. Rzadko spotykana gościnność,

szczerłość i prostota znajdujące zawsze i wszędzie swój wyraz jednały mu sympatię i miłość wśród ludzi.

Jouguet jako papirolog, a więc badacz Egiptu z czasów hellenistycznych zajmował się przede wszystkim opracowywaniem dokumentów greckich i udostępnieniem ich do dalszych badań. Były to więc badania typu analitycznego, dociekania nieraz trudne i żmudne, oparte na erudycji daleko posuniętej. Ale jego rozległe horyzonty historyczne, żywość wykładu i przyrodzony dar umysłu francuskiego sprawiły, że z tych dociekań jednostkowych i drobiazgowych analiz powstawały żywe obrazy i świetne próby charakterystyki epok. Jouguet niechętnie pracował sam w odosobnieniu: najczęściej widzimy go w gronie uczniów i przyjaciół, z którymi dzielił się on zdobyczami i osiągnięciami wspólnej pracy i wspólnych odkryć. Pełne polotu, a zarazem oparte na bardzo poważnych podstawach naukowych są jego wielkie prace syntetyczne, wykłady akademickie i jego liczne prelekcje.

Pierre Jouguet urodził się 14 maja 1869 r. w Bessèges departamentu Gand, w południowej Francji. Ojciec jego był inżynierem górniczym, a zarazem merem tej osady robotniczej. W rodzinie Jouguetów żywe były tradycje intelektualne i naukowe, gdyż dziad jego ze strony matki był profesorem matematyki Uniwersytetu w Montpellier. Nauki szkolne pobierał Pierre Jouguet pierwotnie w pobliżu Nimes, następnie zaś w Paryżu. Z miejsc rodzinnych nad Złotym Wybrzeżem zabrał on do stolicy swój żywy temperament południowca, niespożytą energię, a nadto pogodę ducha, jasność wejrzenia i szczerłość uśmiechu, przymioty, które jednały mu tylu przyjaciół i decydowały o tym nieodpartym uroku, jaki Jouguet rozaczał dokoła siebie. Dobroć stanowiła chyba najbardziej dominującą cechę w jego usposobieniu. Jeden z jego najdawniejszych uczniów i przyjaciół tak się o nim kiedyś wyraził: „Nie obce mu były cierpienia ale nigdy nie doznał on zgryzoty“. Ukończywszy chlubnie studia na Sorbonie w r. 1893 udaje się Jouguet do przesławnej Ecole Francaise d'Athenes, kierowanej podówczas przez Theophile Homolle'a — historyka i wybitnego badacza napisów greckich.

Były to czasy, w których po wiekopomnych zdobyczach w zakresie epigrafiki zaczynała się nowa era papirusów, a wraz

z nią epoka planowo czynionych wykopalisk na terenie Egiptu w poszukiwaniu tych bezcennych dokumentów. Do akcji tej przystąpiły czołowe instytucje naukowe świata, wśród których niepoślednią rolę miał odegrać Instytut Archeologii Wschodniej w Kairze. Toteż wkrótce po zaprawieniu się w wydaniu inskrypcji pochodzących z wykopalisk Szkoły na Delos i w Delfach, w których sam brał czynny udział i po ogłoszeniu swych prac edycyjnych na łamach czasopism fachowych wyjeżdża do Kairu, gdzie przez lata 1894—98 będzie jednym z czynniejszych członków w Instytucie Archeologii Wschodniej. Sądzone mu było odnowić tu świetną tradycję pierwszych papirologów francuskich, Letronne'a i Brunet de Presle'a. W okresie czteroletnim przygotowuje się Jouguet wszechstronnie do prac, jakie wypełnią mu w przyszłości całe życie. Powstająca wówczas papirologia zyskała w nim uczonego, który pozostał jej wierny do końca swego życia, pracując niestrudzenie nad krzewieniem tej nowej nauki we Francji. Wychowawszy zespół papirologów francuskich, z czasem wysunął się do rzędu największych papirologów świata i stanął na czele organizacji skupiającej papirologów wszystkich krajów w Société Internationale de Papyrologues. Po powrocie z Egiptu Jouguet podejmuje swą pracę na uniwersytecie w Lille, posuwając się szybko w karierze akademickiej. Już wówczas przystępuje on do organizowania w Lille najstarszego we Francji Instytutu Papirologii. Po kilku zaledwie latach, w okresie lat 1900—1903, kiedy Egipt został objęty gorączką poszukiwania nieznanymi tekstami papiirusowymi, a do wyścigu stanęły najpoważniejsze instytucje świata, spotykamy znów Jouguet'a w Egipcie na czele misji francuskiej. W towarzystwie Lefebvre'a kieruje on wykopaliskami na terenie rozmaitych miejscowości Fayumu, jak w Medinet Madi, Medinet Ghoran i Medinet en Nahas. Szereg następnych lat upływa mu we Francji na pracy uniwersyteckiej i opracowywaniu odkrytych w Egipcie materiałów. W tym też czasie ukazują się tak dobrze dziś znane publikacje francuskie, jak „Papyrus de Magdola“, „Papyrus de Ghoran“, „Papyrus grec de Lille I—III“, „Papyrus de Theadelphia“. W r. 1911 przedstawia Jouguet dwie tezy w celu uzyskania stopnia doktorskiego. Podstawową jego pracą była rozprawa pt. „La vie municipale dans l'Egypte romaine“, Paris 1911, stanowiąca świetną monografię o ustroju admini-

stracji Egiptu w czasach rzymskich, a która do dnia dzisiejszego nie straciła jeszcze swej aktualności. Jako tęzę dodatkową przedstawił wymienione wyżej „Papyrus de Theadelphia“, Paris 1911, zawierające wydanie zwartej grupy ciekawych materiałów z przełomu III i IV w. oraz udaną próbę odtworzenia historii tej osady na tle historycznym Egiptu rzymskiego.

W r. 1920 otrzymuje Jouguet powołanie do Paryża na Sorbonę, z którą utrzymywał już uprzednio kontakt, dojeżdżając regularnie z Lille, początkowo w charakterze maître de conférences, a w niedługim czasie na katedrę. Natychmiast przystępuje on do organizowania w stolicy Instytutu Papirologii, który pod jego kierunkiem przekształca się niebawem w ośrodek promieniujący na cały kraj i ściągający do Paryżu młodych uczonych z Europy i Ameryki. Lata spędzone na katedrze w Paryżu wpływają mu na przygotowaniach pracy syntetycznej pt. „L'Impérialisme macédonien et l'hellénisation de l'Orient“ Paris 1926, która ukazała się równocześnie w przekładzie angielskim i hiszpańskim. Wymieniona praca daje mistrzowskie ujęcie dziejów monarchii Aleksandra Wielkiego i państw sukcesyjnych na tle szeroko zakrojonej historii politycznej; do szczególnie cennych należą rozdziały poświęcone hellenizacji Wschodu i opis form ustrojowych Egiptu pod rządami Lagidów.

Szeroko rozwinięta działalność edycyjna i ta świetna synteza utorowały mu dostęp do Akademii Francuskiej.

W tym samym niemal czasie obejmuje Jouguet łącznie z A. Ernout redakcję „Revue de philologie“, którą nie przestanie się interesować i wspierać swymi radami pomimo powołania go niebawem do nowych i poważnych obowiązków, oraz związanego z tym wyjazdu na stałe do Egiptu.

Oto już w r. 1928 powierzył mu rząd francuski stanowisko trudne i wysoce odpowiedzialne — dyrektora Instytutu Archeologii Wschodniej w Kairze, a był to okres, w którym instytucja ta przeżywała ostry kryzys. Dla przywrócenia Instytutowi jego dawnej świetności i blasku, odnowienia jego powagi wobec świata nauki i władz egipskich niezbędny był człowiek, którego zalety intelektualne i moralne nie budziły żadnych, najmniejszych nawet zastrzeżeń. Rzeczywiście też od

chwili objęcia przez Pierre Jougueta stanowiska dyrektora, Instytut w Kairze przeżywał przez 12 lat okres ponownej świetności. Jego wielki autorytet w sprawach naukowych, jego energia i zapał, wreszcie szeroko uznana bezinteresowność sprawiły, że zakres prac Instytutu uległ istotnemu rozszerzeniu: wykopaliska na dawnych terenach zostały wznowione, nowe koncesje pozyskane, nawiązano też stosunki z nauką egipską, a współpracę z uczonymi europejskimi postawiono na szerokiej płaszczyźnie, przyspieszono druk naukowych publikacji i rozszerzono znacznie kształcenie młodych uczonych we wszystkich działach egiptologii i nauk pokrewnych.

Publiczne wykłady Jougueta, bogate w treść i ujęte w piękną formę przyczyniły się w znacznym stopniu do popularyzowania zdobyczy wiedzy. Ten rozgłos przyczynił się do powołania go na katedrę w Uniwersytecie Fuada I w Kairze w r. 1938, które to stanowisko zajmował aż do śmierci.

Jouguet miał zawsze pełne zrozumienie korzyści, płynących ze współpracy międzynarodowej. W jednym ze swych sprawozdań z działalności rocznej Instytutu w Kairze, przedstawionych Akademii Francuskiej, wyraża się on w sposób następujący: „Oni zdają sobie sprawę, że dom nasz nie jest domem zamkniętym, ciasnym i zazdrosnym, lecz że pragnie być dostępnym dla każdej lojalnej współpracy“.

Zaledwie w dwa lata po objęciu dyrekcji Instytutu w Kairze, powstaje dzięki jego inicjatywie i zabiegom Królewskie Egipskie Towarzystwo Papirologii, instytucja o szerokim zakresie działania, która zapewniła sobie współpracę specjalistów z wielu krajów. Jouguet zostaje prezesem Towarzystwa i jego duszą. W kilka lat później, w r. 1931 powstaje Międzynarodowy Komitet Papirologii, a po wojnie w r. 1946 tworzy się Międzynarodowe Towarzystwo Papirologów i znowu widzimy Jougueta na czele tej instytucji w charakterze jej prezesa. Od r. 1930 przewodniczył Jouguet na wszystkich kongresach międzynarodowych papirologów, wywiązując się świetnie z podjętych zadań. Ostatni nawet Zjazd międzynarodowy, który odbył się w Paryżu w r. 1949 miał znowu być prowadzony przez wieloletniego prezesa, obecnie zaś prezesa honorowego. Niestety, nie doczekał się tej chwili Jouguet, śmierć bowiem zabrała go na kilka tygodni przed rozpoczęciem obrad Kongresu. Zjazd

Paryski został poświęcony pamięci tego, który przez tyle lat owocnie przewodniczył tylu Kongresom i otrzymał zaszczytną nazwę — Kongresu Pierre Jouguet'a.

W stałym dążeniu do rozszerzenia podstaw współpracy między narodami podejmuje Jouguet na zaproszenie władz Uniwersytetu Warszawskiego w r. 1935 daleką podróż do Polski. Podejmowany i goszczony w Warszawie przez świat nauki, wygłosił Jouguet w auli uniwersyteckiej i w Instytucie Francuskim dwie świetnie opracowane prelekcje, a Warszawskie Towarzystwo Naukowe zaliczyło go w poczet swych członków. W czasie wizyty warszawskiej Jouguet'a podpisany został akt współpracy na okres trzyletni pomiędzy Uniwersytetem Warszawskim, a Instytutem Francuskim w Kairze. Zaprojektowano wspólną wyprawę polsko-francuską na teren koncesji francuskiej w Tell Edfu, rokującą perspektywy dokonania odkryć w zakresie wszystkich epok rozwoju Egiptu od czasów najdawniejszych aż po okres bizantyjsko-koptyjski.

W pięćdziesiątą rocznicę pracy naukowej Jouguet'a grono jego uczniów i przyjaciół zorganizowało skromną, ale serdecznie pomyślaną uroczystość w Paryżu w r. 1936. Dla upamiętnienia tej chwili wybity został piękny medal.

W dwa lata po podpisaniu umowy warszawskiej wyrusza w r. 1937 do Egiptu wyprawa naukowa U. W. Piszący te słowa był jej uczestnikiem w okresie trzech kámpanii 1937—1939. Wówczas dopiero w całej pełni odczuliśmy życzliwość i troskliwą opiekę, jaką otoczył naszą misję dyr. Jouguet. Instytut Francuski dostarczył całego sprzętu technicznego, a dyr. Jouguet przydzielił na pierwszy rok misji doświadczonego i zaprawionego od lat w wykopaliskach egipskich kierownika wykopalisk z Deir el Médinet B. Bryère'a, oraz młodego, lecz rokującego najlepsze nadzieje egiptologa, Jean Ste Fare-Garnot. Prof. Michałowski i autor niniejszego szkicu objęli z ramienia Uniw. Warszawskiego dział Egiptu hellenistycznego. Odtąd Jouguet nie przestawał interesować się postępami prac naszej misji. Odwiedzając często nasz obóz, dzielił z nami każdą chwilę radosną, cieszył się, gdy wykopaliska posuwały się pomyślnie, dodawał otuchy i zachęcał do wytrwania w okresach chwilowego zastoju lub w dniach mniej pomyślnych. Niejednokrotnie dyr. Jouguet osobiście kontrolował osiągnięcia członków eks-

pedycji, nie skąpiąc nigdy swych rad, wskazówek, pouczeń. W taki sposób miał zwyczaj Jouguet w sezonie wykopalisk objeżdżać kolejno wszystkie tereny pracy Instytutu Archeologii Wschodniej w Kairze. I w latach następnych, kiedy z ramienia Uniwersytetu Warszawskiego objął kierownictwo wykopalisk prof. K. Michałowski, troskliwa pieczołowitość i zainteresowanie dyr. Jouguet'a pozostały niezmienione. Po ukończeniu samych prac w terenie nasza misja spędzała w Instytucie w Kairze po kilka tygodni rocznie przy prowizorycznym opracowaniu zdobyczy kampanii i przy sporządzaniu raportów z wykopalisk. W takich okresach całe wspaniałe wyposażenia Instytutu wraz z jego bezcenną biblioteką stało do naszej dyspozycji. Dyr. Jouguet nadal okazywał swe żywe zainteresowanie postępami naszych prac. Prace te przypadały zazwyczaj w okresie pełnego rozwoju życia reprezentacyjnego Instytutu. Nieraz spotykaliśmy się w gościnnych apartamentach pp. Jouguet'ów, gdy sam dyrektor w towarzystwie Małżonki podejmował przyjezdnych uczonych z różnych krajów, lub urządzał wystawne przyjęcia z okazji odbywających się w Egipcie międzynarodowych kongresów naukowych. W czasie takich recepcyj, w całej pełni występowały wielkie wyrobienie towarzyskie gospodarza, jego lotność umysłu, polor i wdzięk samej osoby.

Bogactwo eksponatów muzealnych przywiezionych z Egiptu było też w dużym stopniu rezultatem życzliwości dyr. Jouguet'a.

W pierwszych latach drugiej wojny światowej wytrwał Jouguet na swym stanowisku w Egipcie. Wkrótce po załamaniu się jego kraju powierzono mu zaszczytne stanowisko prezesa Komitetu Narodowego Francji Walczącej, później zaś pełnił funkcje radcy kulturalnego przy przedstawicielstwach dyplomatycznych odradzającej się Francji.

W ostatnim jeszcze roku, poprzedzającym jego zgon, a spędzonym w Egipcie, widzimy go w pełni zapału twórczego przy organizowaniu nowej placówki naukowo-badawczej o charakterze międzynarodowym. Dzięki jego zabiegom powstaje Instytut Międzynarodowy Badań Hellenistycznych przy Instytucie Archeologicznym w Aleksandrii. Jouguet zostaje prezesem tej nowej placówki i zapewnia sobie szerokie koło współpracowników.

Pod koniec kwietnia r. 1949 opuszcza Jouguet Egipt, tym razem już niepowrotnie. Po przyjeździe do Paryża zdrowie jego załamuje się i po kilkutygodniowej zaledwie chorobie zamyka na zawsze oczy w dniu 9 lipca 1949 r. Tak przedstawiały się koleje życia tego wybitnego uczonego, niepospolicie utalentowanego organizatora pracy naukowej i wielkiego Obywatela.

Cechował go głęboki rozum i rozległa wiedza, dzięki którym sięgał po wawrzyny naukowe, wyróżniała go wielka dobroć i wrażliwość serca, jednająca mu miłość i przywiązanie wśród ludzi. Jego autorytet, zręczność w postępowaniu, otwartość i szczerłość usposobienia sprawiły, że stał się on Wielkim Rzecznikiem łączności kulturalnej pomiędzy narodami i niezmordowanym organizatorem nauki światowej.

Zmarły był członkiem wielu Akademii i Towarzystw Naukowych, oraz posiadał wysokie odznaczenia.

Jerzy Manteuffel

Bibliografia prac naukowych Pierre Jougueta zawiera ponad 130 pozycji.

Ogłosił drukiem następujące prace:

- 1) Sarcophage cretois à representations isiaques (łącznie z A. Joubin). Recueil, 1895; 2) Lolianus Gentianus, proconsul d'Asie (łącznie z P. Perdrizet) B.C.H. XIX, 1895; 3) Epitaphe d'un Grec d'Egypte. Reg. IX, 1896; 4) Inscription grecque de Denderah mentionnant le jour Sebaste en Egypte. BCH XIX, 1895 et XX, 1896; 5) Fouilles à Alexandrie. BCH XIX, 1895; 6) Dedicace d'une chapelle d'Ombos. BCH XX, 1896; 7) Tarification de transporte à Coptos. BCH XX, 1896; 8) Listes militaires d'Hermopolis Magna. BCH, XX, 1896; 9) Inscriptions grecques d'Egypte. BCH, XX, 1896; 10) Inscriptions metriques d'Apollinopolis Magna. BCH, XX, 1896; 11) Consecration à Cybele Agdistis. BCH, XX, 1896; 12) Mémoire de seconde année d'Athenes, analyse par J. Girard, Rpp XXXV, 1896; 13) Consecration à Cybele Agdistis, signature d'artiste. BCH XXI, 1897; 14) Documents ptolemaïques. Ptolomé X et la Thebaïde. BCH

- XXI, 1897; 15) Inscriptions ptolémaïques. BCH, XXI, 1897; 16) Constitution de Ptolemais. BCH XXX, 1896 et XXI, 1897; 17) Catalogue des statuettes de terre cuite conservées au Musée Khedivial de Gizeh. Mémoires IFAO, 1897; 18) Stèle funéraire de Naucratis. BCH, XXI, 1897; 19) Fouilles du port de Delos, inscriptions. BCH, XXIII, 1899; 20) Articles de la Revue Critique 1899—1900; 21) Chronique des Papyrus. Rea (szereg roczników); 22) Note sur le soi-disant préfet d'Égypte Lucius Mevius Monoratus C. R. Acad. Inscr. t. XXVIII, 1900; 23) Le Papyrus Bouriant No 1 Un cahier d'écolier d'Égypte (àznie z P. Perdrizet). Stud. P. P. VI, 1906; 24) Un procès plaidé devant le Juridicus Aleksandreae dans la seconde moitié du IV-e siècle ap. J. O. (àznie z P. Collinet) f. P. I, 1901; 25) Fouilles en Fayoum. Notice sur les fouilles de Medinet Ghoran et Medinet en Nahas. BCH XXV, 1901; 26) Deux missions au Fayoum. C. R. Acad. Inscr., 1902; 27) Ostraka du Fayoum. BIFAO, 1902; 28) Journal de fouilles de Ghoran et Magdola (àznie z G. Lefebvre), 1902—1903; 29) Papyrus de Magdola (àznie z G. Lefebvre). BCH, XXVI, 1902, XVII, 1903; 30) Papyrus bilingue du Musée du Caire (àznie z P. Collinet). A. f. P. III, 1903; 31) Deux ostraka de Thèbes (àznie z G. Lefebvre). BCH, XXVIII, 1904; 32) Papyrus de Ghoran, fragments de comédies. BCH, XXX, 1906; 33) Plan et devis de travaux de l'an 27 de Ptolémée Philadelphie (àznie z J. Lesquier). C. R. Acad. Inscr., 1906; 34) En quelle année finit la guerre entre Constantin et Licinius? C. R. Acad. Inscr. 1906; 35) Papyrus grecs de Lille (àznie z P. Collart, J. Lesquier, M. Xoual). Ernest Leroux, 1907, 2 tomy; 36) Remarques sur l'épéchie dans l'Égypte gréco-romain. RPh. XXXIV, 1910; 37) La vie municipale dans l'Égypte romaine, thèse de doctorat. Fontemoing et Cie, 1911; 38) Papyrus de Thèbes, seconde thèse de doctorat. Fontemoing et Cie, 1911; 39) C. R. de Victor Martin: Les Épistatèges, contribution à l'étude des institutions de l'Égypte gréco-romaine REG, XXV, 1912; 40) L'hellenisation du Monde antique, leçons faites à l'École des Hautes Etudes Sociales par P. Jouguet, etc. Paris, Alcan, 1914; 41) Sur les métropoles égyptiennes à la fin du siècle ap. J. C. d'après les papyrus Rylands. REG XXX, 1917; 42) Papyrus inédit. C. R. Acad. Inscr. 1917; 43) Un édit d'Hadrien. Reg. XXXIII, 1920; 44) Les Boulai en Égypte au III-e siècle d'après les papyrus d'Oxyrhynchus REG; 45) Les Boulai égyptiennes à la fin du III-e s. ap. J. C. Rev. égyptol. I, 1919; 46) Les Grecs au temple d'Abydos, J. des Savants, 1920; 47) Petit supplément aux archives de Zenon. Biblioth., Ec. H. Et., 1921; 48) Papyrus grecs de Lille (àznie z P. Collart i J. Lesquier), Ernest Leroux, 1922; 49) Un terme alexandrin dans la toponymie de Marseille. Recueil Champolion, 1922; 50) Les Lagides et les indigènes égyptiens. RBPh. 1923; 51) Papyrus grecs de Lille (àznie z P. Collart i J. Lesquier), Ernest Leroux, 1922; 52) Une lettre de l'Empereur Claude aux Alexandrins. Rev. Egypt. II, 1924; 53) Bail de verger de la 28-e année du règne de Philometor (àznie z P. Collart), Aegyptus V, 1924; 54) Les Papyrus latins d'Égypte. Rel, 1925; 55) Une lettre de

- l'Empereur Claude aux Alexandrins, J. des Savants 1925; 56) Fragments de papyrus d'un manuscrit de l'Odyssée, C. R. Acad. Inscr., 1925; 57) Petites Recherches sur l'économie politique des Lagides (łącznie z P. Collart), Mel. Lumbroso, Milan, 1925; 58) C. R. do F. Heichelheim: Die auswärtige Bevölkerung im Ptolemäerreich, REG, XXXIX, 1926; 59) Vil. I, les Premières Civilisations (łącznie z G. Fougères, G. Contenau, R. Crousset, J. Lesquier). Peuples et Civilisation, histoire générale publiée sous la direction de Louis Halphen et Philippe Sagnac, 1926; 60) L'Imperialisme macédonien et l'Hellénisation de l'Orient. L'Evolution de l'humanité, coll. Henri Berr 1926, Renaissance de livre XVII, Paris, 1926; 61) Id. wydanie angielskie (Macedonian Imperialism) i wydanie hiszpańskie, Londyn, 1926; 62) Plainte au sujet d'un gymnase, Mel. Ramorino, Milan, 1927; 63) A propos d'un livre de H. Berve: Das Alexanderreich auf prosopographischer Grundlage, RPh. LIV, 1928; 64) Rapports sur les travaux de l'IFAO pendant les années 1928—1929—1930 et suiv., C. R. Acad. Inscr.; 65) Une lettre sur l'enregistrement des libelles. Mel. Paul Thomas, Bruges, 1930; 66) La politique intérieure du premier Ptolemée, BIFAO, XXX, 1930; 67) Dedicace grecque de Medamoud, BIFAO, XXXI, 1930; 68) L'Etat actuel de la Papyrologie en France, ChE XII, 1931; 69) Resultats de la 3-campagne de fouilles à Tebtynis, 1932 (en collaborations avec O. Anti), C. R. Acad. Inscr. 1932; 70) Petites villes grecques d'Egypte, Institut de France, Firmin Didot, Paris, 1932; 71) Inscription de Deir Chelouit, Mel. Griffith, Londyn, 1932; 72) Les grands dieux de la pierre sainte à Thèbes, Mel. Glotz, 1932; 73) Précis de l'histoire d'Egypte, I-er volume: L'Egypte greco-romaine de la Conquête d'Alexandre à Diocletian. Impr. IFAO, 1932; 74) Ostraca grecs d'Elephantine (łącznie z O. Gueraud), Aegyptus XIII, 1933; 75) Un papyrus ptolémaïque provenant de Deir el Bahari (łącznie z P. Collart), Études de Papyrologie II, 1933; 76) L'Egypte ptolémaïque: Histoire générale de Hanotaux, t. III: Histoire de la Nation égyptienne, Paris, Plon, 1933; 77) Notes épigraphiques, Mel. Capart.; 78) L'Histoire politique et la papyrologie, w „Papyri und Altertumswissenschaft“, Munchener Beitrage, XIX, Monachium 1934; 79) Un contract de cession d'une tenue catecique dans un papyrus de Tebtynis. C. R. Acad. Inscr. 2x 1934; 80) Le temple d'Aghourmi dans l'oasis de Siwa, RPh, 1934; 81) Les destinées de l'hellenisme dans l'Egypte greco-romaine, ChE, XIX, 1935; 82) Notes epigraphiques, Ann. de l'Inst. de Philol. et d'Hist. Or. III, 1935; 83) de l'Egypte grecque à l'Egypte copte, Bull. Assoc. des Amis des Egiises et de l'Art copte, 1935; 84) Le roi nubien Nrgonaphor et les revoltés de la Thebaïde, Mel. Navarre, 1935; 85) Observations sur les inscriptions grecques de l'Oasis de Khareg. L'Edit de Vergilius Capito, Actes du Congrès de Florence, 1936; 86) Préface au tome II des. Mel. Maspero, Mémoires IFAO, 1936; 87) Préface au tome XXX, BIFAO, MEL. Loret.; 88) Horus Apollon au Kom el Ahmar de Zawiet el Maiotin (łącznie z R. Weill.). Mela Maspero, t. II, 1934—1937; 89) Quit-

tance de prêt en forme de contrat à six témoins datant de l'an 7 Ptolemee Aulete; Mel. Desrousseaux, 1937; 90) Eulaeos et Lenaeos. Observations sur la 6-e guerre syrienne. Communication à l'Institut d'Egypte, 5 avril 1937; 91) Cession d'une terre catecique. Papiiri della R. Università di Milano, Vol. I, 1937. Reine et poète à propos d'une epigramme de Callimaque, BIE XX, 1937—1938; 93) Le papyrus, 65, 445 du Musée du Caire (łącznie z O. Guerand), Actes du Congrès d'Oxford, Bruxelles, 1938; 94) Un livre d'écolier du III-e s. av. J. C. (łącznie z O. Gueraud). Soc. royale eg. de Papyrologie le Caire, 1938; 95) Préface au tome I des „Mélanges Maspero“, Mémoires IFAO, 1938; 96) Rapports sur les travaux de l'Institut Français du Caire: 1928—1939, C. R. Acad. Inscr.; 97) Note sur les inscriptions grecques decouvertes à Karnak. Annales de Serv. des Antiquités d'Ég. XXXIX, 1939; 98) P a p y r u s F o u a d I-e-r. łącznie z A. Bataille, O. Guerand, N. Lewis, M. Marrou, J. Scherer, W. G. Waddell). Public de la Société Fouad Ier de Papyr. Le Caire, 1939; 99) La date alexandrine de la fondation d-Alexandrie, Mel. Radet, 1940; 100) Un testament latin per aes et libram de 142 ap. J. C. (łącznie z O. Gueraud). Etudes de Papyrologie VI, 1940; 101) Zenon Papyri by C. C. Edgar, ouvrage posthume édité par les soins de Gueraud et Jouguet, Le Caire, 1940; 102) L'Athènes de Périclès et les Destinées de la Grèce. Ed. Revue du Caire, 1941; 103) Fustel de Coulanges (conférence), Revue du Caire, 1941, 104) Pseudo-Callisthène et la Fondation d'Alexandrie. BIE XXIV, 1942; 105) Révolution dans la defaite, Ed. Revue du Caire. 1942; 106) L'Arrivée de Vespasian à Alexandrie, BIE XXIX, 1941—1942; 107) Epitaphe d'un jeune Grec. Bull. Soc. R. Archeolog. Alexandrie Nr 35, 1943; 108) T r o i s études sur l'hellenisme: L'Empire d'Alexandre, L'Etat Egyptien ptolemaïque. Le rôle d'Alexandrie. Publ. de la Faculté des Lettres de l'Université Farouk I-er, 1944; 109) Alexandrie à l'Casus d'Ammon et le témoignage de Callisthène. BIE, XXVI, 1944; 110) Continuité de la France. Discours, articles et messages, 1941—1945. Les Lettres Françaises, Le Caire; 111) La Domination romaine en Egypte aux deux premiers siècle ap. J. C. Conférence à la Société R. d'Arch. d'Alex., 1946; Publ. de la Société R. Egypt. d'Archeol., 1944; 112) Discours sur l'histoire hellénistique. Ed. Revue du Caire, 1947; 113) Histoire du Droit public de l'Égypte ancienne. Cours de Doctorat. Revue Al. Quanoum Val. Iqtisat, 1947; 114) Alexandrie. L'Amour de l'Art, 1948; 115) Les Assemblées d'Alexandrie à l'époque ptolemaïque. Bull. Soc. R. Arch. Alex. Nr 37, 1948; 116) Les Premiers Ptolemées et l'Hellénisation de Sarapis. Collect. Latomus, vol. II, Hommages à J. Bidez et F. Cumont. Bruxelles, 1949; 117) (P. Tebt. III. 1. 739), Scritti in onore di Ippolito Rossellini, pubblicati a cura dell'Università di Pisa, 1949. Ponad to kilkanaście wspomnień pośmiertnych.

WYJAŚNIENIE SKRÓTÓW:

BIE	Bulletin d'Institut d'Égypte.
BIFAO	Bulletin d'Institut Français d'Archéologie Orientale.
BCH	Bulletin de Correspondence Hellénique.
ChE	Chronique d'Égypte.
RBPh.	Revue Belge de Philologie et d'histoire ancienne.
REG	Revue des Etudes Grecques.
REL	Revue des Etudes Anciennes.
RPh.	Revue de Philologie.
REA	Revue des Etudes Latines.

Jan Korwin - Kochanowski

(1869—1949)

Z Janem Karolem Kochanowskim schodzi do grobu ostatni członek założyciel Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, b. przewodniczący jego Wydziału II, a potem w latach 1918—1925 Prezes.

Urodzony dnia 30 stycznia 1869 roku w Rożenku, pow. opoczyńskiego, nauki szkolne pobierał w Kielcach i Piotrkowie. Pod wpływem Adolfa Pawińskiego obrał po uzyskaniu matury studia historyczne, udając się w tym celu do Krakowa. Na Uniwersytecie Jagiellońskim był w latach 1888—1892 uczniem Stanisława Smolki, Bolesława Ulanowskiego, Wincentego Zakrzewskiego, Michała Bobrzyńskiego oraz Franciszka Piekosińskiego. W latach 1892—1894 przebywał na studiach uzupełniających we Wrocławiu, pracując pod kierunkiem Grünhagena i Cara. Tam też wyrobił się na znakomitego paleografa i znakomitego znawcę polskiego średniowiecza. Wysoce ceniony przez